

20.8.2018

Opetus- ja kulttuuriministeriö, kirjaamo
kirjaamo@minedu.fi
saara.luukkonen@minedu.fi

Viite Opetus- ja kulttuuriministeriön lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain ja ammatillisesta koulutuksesta annetun lain muuttamisesta

HYRIA KOULUTUS OY:N LAUSUNTO

Opetus- ja kulttuuriministeriö on pyytänyt lausuntoa hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain ja ammatillisesta koulutuksesta annetun lain muuttamisesta. Hyria koulutus Oy kiittää lausuntopyynnöstä ja toteaa seuraavaa.

Tietojen rajaaminen ja määrittelyjen tärkeys

Hallituksen esitysluonnos sisältää tarkennusta vaatia asioita ja herättää paljon kysymyksiä, joihin Hyria koulutus toivoo löytyvän vastauksia ennen lakien muuttamista.

Hallituksen esitysluonnoksessa kohdassa 2.2 Tietosisällön laajentaminen todetaan henkilökohtaistamiseen liittyvien tietojen tallentamisesta, että tavoitteena on ”yhtenäistää henkilökohtaistamisprosessia, -toimintamalleja ja -tapoja sekä henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelman sisältöä” (s. 18). Meitä koulutuksen järjestäjänä huolestuttaa se, että laki ei ota tarkemmin kantaa henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelman (jatkossa HOKS) sisältöihin. **Vaaditaan tarkempaa määrittelyä HOKSin vähimmäistiedoista, jotka siirtyvät uuteen tietovarastoon, jo lakimuutosten valmistelun yhteydessä, erityisesti henkilötietojen osalta.** Pahin skenaario on se, että tarkat ja erittäin keskeiset tietomäärittelyt tulevat vasta ”sivutuotteena” lain valmistumisen jälkeen (vrt. Kosken tietomäärittelyt). Sama vaatimus vähimmäistietojen tarkemmasta määrittelystä koskee kohtaa, jossa todetaan mm. näin ”eHoksissa keskityttäisiin sellaiseen opiskelijan yksilölliseen opintopolkuun liittyvään tietoon, jota tarvitaan valtakunnallisella tasolla esim. silloin, kun opiskelija siirtyy koulutuksen järjestäjältä toiselle tai jatkaa opintoja opintojen keskeytymisen jälkeen.”

Tekstissä todetaan, että ”erityisenä tavoitteena on sujuvoittaa koulutuksen siirtymävaiheita varmistamalla tietojen yhdenmukaisuus, käytettävyys ja liikkuminen” (s 18). eHOKS-palvelu avaa siis seuraavalle oppilaitokselle HOKSiin kirjatut tiedot, sisältäen tietoa mm. ohjauksesta ja tuesta, erityisestä tuesta sekä urasuunnitelmasta (ellei näitä rajata vähimmäistietojen ulkopuolelle, vrt. s.32). Pelkästä opintosuoritusotteesta ei välitykään riittävästi tietoa seuraavalle koulutuksen järjestäjälle, erityisesti niissä tapauksissa, jos opiskelijalla on erityisiä tarpeita, joten siltä osin tietojen siirto voi olla hyödyllistä. **Hyöty siirtymien sujuvoittamisesta on sinällään kuitenkin vähäinen**, kun koulutuksen järjestäjältä toiselle siirtyviä opiskelijoita on vain rajattu osuus koko opiskelijamäärästä. Näin ollen myös koulutuksen järjestäjien hallintotaakan keveneminen siirtymiin liittyen on varsin vähäistä, vrt. esitysluonnoksen teksti (Lakiehdotusten perustelut, 2.luku, s.32): ”Uusi koulutuksen järjestäjä joutuisi joka tapauksessa selvittämään ja kirjaamaan kyseiset tiedot HOKSiin, joten tietojen saaminen sujuvasti vähentäisi koulutuksen järjestäjän hallinnollista taakkaa”. Toteamme vielä, että Laki ammatillisesta koulutuksesta, luku 7 64§ sanoo, että ”erityisellä tuella tarkoitetaan opiskelijan tavoitteisiin ja

7.5.2018

valmiuksiin perustuvaa suunnitelmallista pedagogista tukea sekä erityisiä opetus- ja opiskelijajärjestelyitä". Oppilaitoksen vaihtuessa opiskelijan oikeuksiin siis kuuluu, että opiskelijan tavoitteisiin ja valmiuksiin perustuvat opetus- ja opiskelijajärjestelyt selvitetään ajantasaisesti, niin erityiseen tukeen liittyen kuin muutenkin.

Epäselväksi esityksessä jää, saako kaksoistutkintoa (ammattillinen perustutkinto + yliopistolastutkinto) suorittavan opiskelijan lukio myös pääsyn e-HOKS-palvelun kautta ammatillisen koulutuksen järjestäjän kirjaamiin HOKS-tietoihin ja päinvastoin.

Esitysluonnoksessa todetaan, että se *"helpottaa koulutuksen järjestäjien, työelämän ja opiskelijoiden työtä yksilöllisten polkujen suunnittelussa, hyväksymisessä, toteuttamisessa, seurannassa ja päivittämisessä"* (s. 18). Käsityksemme mukaan eHOKS-palvelu olisi tietojen lukemista ja katselua varten, eli se ei helpottaisi ainakaan suoranaisesti HOKS:n hyväksymistä tai päivittämistä. Helpottaisiko se edes suunnittelua, jos kesken-eräinen/hyväksymätön ensikertainen HOKS tai kesken-eräinen/hyväksymätön HOKS:n päivitys ei vielä siirtyisi koulutuksen järjestäjän opiskelijahallintojärjestelmästä suoraan eHOKS-palveluun?

Mielestämme tarkennusta vaatii kohta, jossa todetaan seuraavasti (s.19): *"Työelämän edustajat näkisivät eHOKS-tiedot kaikilta osin silloin, kun ne koskevat työpaikalla järjestettävää koulutusta. Silloin, kun opiskelijan HOKS sisältää muuhun kuin työpaikalla tapahtuvaan osaamisen hankkimiseen tai osaamisen osoittamiseen liittyvää tietoa, työpaikka ei voisi sitä nähdä ilman opiskelijan suostumusta."* Kiinnostavaa on, miten tuo em. raja-alue on tarkoitus käytännössä toteuttaa. Tästäkin tarvitaan tarkkaa määrittelyä, ja mielestämme koulutuksen järjestäjien olisi syytä päästä ottamaan määrittelyyn yksityiskohtaisemmin kantaa. Koulutus- ja oppisopimuspaikkojen nähtävillä olevan tiedon rajaaminen on keskeistä ja avoimena näkyvien tietojen pitäisi kohdistua vain niihin tutkinnon osiin, joita opiskelija kyseisessä paikassa suorittaa. Tässäkin kohtaa toivomme siis vähimmäistietojen tarkempaa määrittelyä ja työpaikoille näkyvien tietojen rajaamista etukäteen. Pyydämme myös huomioimaan, että laki ammatillisesta koulutuksesta edellyttää jo nyt HOKS:n liittämisen koulutus- ja oppisopimukseen (esim. meillä Hyriassa opiskelijahallintojärjestelmästä tulostetaan liitteeksi opiskelijan sen hetkinen HOKS).

Kohdassa 2.3 Uudet säännökset tietojensaannista todetaan seuraavaa: *"Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 44 §:ään ehdotettu koulutuksen järjestäjän oikeus salassapitosäännösten estämättä saada tieto opiskelijansa aiemmista HOKS:ista olisi uusi oikeus"* (s.20). Esityksessä jää epäselväksi, onko opiskelijalla itsellään mahdollista kuitenkin sulkea tai pyytää suljettavaksi häntä koskevien tietojen tarkastelu, esimerkiksi siinä tapauksessa, jos hän viiden vuoden sisällä hakee ja pääsee uuteen opiskelupaikkaan (vaikka kyseessä olisi ns. lakisääteinen koulutuksen järjestäjiin liittyvä tieto). Opiskelijalla tulisi olla tässäkin asiassa omien tietojensa omistajuus (vrt. GDPR). Neljän-viiden vuoden takaisen HOKS-tietojen tarkastelu ei ole välttämättä uudenkaan koulutuksen järjestäjän kannalta kovinkaan tarpeellista. HOKS sisältää sen hetkisiä tietoja ja monet asiat ehtivät viiden vuoden aikana muuttua. Lisäksi uusi HOKS:aus ja siihen liittyvät keskustelut opiskelijan kanssa pitää joka tapauksessa uudessa oppilaitoksessa tehdä.

Tietosuojasetus ja henkilötietojen käsittelyn perusteet

Lakiehdotuksessa (s.14-15) viitataan tietosuojasetuksen 9 artiklan kohtaan 1 henkilötietojen käsittelystä, josta ilmenee, että mm. terveyttä koskevien tietojen käsittely on kiellettyä. Artiklan kohdassa 2 säädetään kuitenkin poikkeuksista tähän pääsääntöön: g alakohtaan mukaan käsittely on sallittua, jos se on tarpeen tärkeää yleistä etua koskevasta

7.5.2018

syystä. Tietosuojalakiin on esitetty säännöstä, jonka mukaan tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 1 kohtaa ei sovelleta tietojen käsittelyyn, josta säädetään laissa tai joka johtuu välittömästi rekisterinpitäjälle laissa säädetystä tehtävästä. Mikäli tällainen säännös tulee voimaan, se mahdollistaa myös tässä laissa tarkoitettuihin rekistereihin sisältyvien erityisten henkilötietoryhmien käsittelyn. Mikäli tällaista säännöstä ei tule sisältymään tietosuojalakiin, voidaan kuitenkin katsoa, että tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 1 kohdan g alakohta mahdollistaa erityisten henkilötietoryhmien käsittelyn.... Lakiehdotuksessa esitetään, että lain valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä tarkoitetaan mahdollistaa opiskelu- ja tutkintotietojen käyttö sujuvasti ja turvallisesti elinikäisen oppimisen tukena. Rekisterit ovat olennaisia kansalaisille, kansallisen koulutusjärjestelmän toiminnalle ja muille viranomaisille, jotka tarvitsevat toiminnassaan kyseisiä tietoja. Käsittely tapahtuu täten tärkeää yleistä etua koskevasta syystä.

Arkaluontoinen tieto

Lakiehdotusten perustelussa, 2. luvussa sivulla 31 todetaan näin: *"HOKS-tietosisältöön sisältyy mahdollisesti myös eräitä tietosuoja-asetuksen 9 artiklassa tarkoitettuja erityisiä henkilötietoryhmiä, joiden käsittely on lähtökohtaisesti kiellettyä. ... Poikkeuksellisesti kyseisten henkilötietojen käsittely on kuitenkin sallittua..., koska käsittely on tarpeen tärkeää yleistä etua koskevasta syystä jäsenvaltion lainsäädännön nojalla, edellyttäen että se on oikeasuhteinen tavoitteeseen nähden, siinä noudatetaan keskeisiltä osin oikeutta henkilötietojen suojaan ja siinä säädetään asianmukaisista ja erityisistä toimenpiteistä rekisteröidyn perusoikeuksien ja etujen suojaamiseksi."*

Nyt jo tietosuoja-asetuksen (ja tulevan tietosuojalainkin) näkökulmasta arkaluontoisia tietoja siirretään Koskeen, joten onko vielä tarpeen laajentaa arkaluontoista tietosisältöä valtakunnallisissa järjestelmissä? Erityisesti henkilötietojen käsittely ja tietoon saaminen on tietosuoja-asetuksen mukaisesti lähtökohtaisesti kiellettyä, joten tietojen rajaamiseen tarkemmin tulee kiinnittää jo lakimuutoksia tehdessä riittävästi huomiota. Tiedonsiirto tulee rajata vain aivan välttämättömimpään tietoon (ns. vähimmäistiedot). HOKSin urasuunnitelmakin voi sisältää arkaluontoisia tietoja, esim. niissä tapauksissa, joissa kyseessä on vankilassa opiskeleva opiskelija. Tällaisissa tapauksissa voi jopa miettiä, parantaako palvelu opiskelijoiden yhdenvertaista kohtelua vai huonontaako se sitä.

Kun erityisen tuenkin järjestelyt kuvataan osana HOKSia, onko loppuun asti mietitty näiden jakaminen? HOKSissa on siis opiskelijasta arkaluontoisia tietoja, joita ei ole hyvä saattaa työnantajan nähtäville. Rajataanko tiedot näkymään eri tavalla koulutuksen järjestäjille ja työpaikoille? Kuinka pystytään teknisesti takaamaan, että vain tarvittavat tiedot näkyvät oikeille tahoille?

Tiedonsiirto ja käyttöoikeudet

Huolta herättää myös kysymys siitä, kuinka tieto saadaan yhteneväiseksi valtakunnalliseen tietovarantoon, kun koulutuksen järjestäjillä on käytössään omia erilaisia opiskelijahallintojärjestelmiä. Oppilaitosten näkökulmasta on kohtuutonta jos tiedonsiirto tietovarantoon tuottaa heille ylimääräistä hallinnollista työtä. Kyseinen työ- ja aikaresurssi on pois oppilaitoksen opiskelijoilta. Esimerkiksi Hyriassa HOKSia laaditaan jo nyt opiskelijahallintojärjestelmä Primus/Wilmaan täysin sähköiseen muotoon, mikä lisää asiakaslähtöisyyttä ja parantaa tiedon ajantasaisuutta. Mutta onko oppilaitoksen hyvin toimiva sähköinen järjestelmä oikealla tavalla sähköinen, jotta tiedot saadaan siirtymään jatkossa suoraan uuteen valtakunnalliseen tietovarantoon?

7.5.2018

Onko lakimuutoksen valmistelun yhteydessä mietitty, miten hallinnoidaan käyttöoikeuksien jakaminen oppilaitoksen ulkopuolisille tahoille (mm. työpaikat)? Toimiiko Opetushallitus näiden käyttöoikeuksien/-tunnusten luojana? Miten tiedot saadaan rajattua kullekin käyttäjätaholle oikeanlaisiksi, jotta esim. oppisopimuspaikka ei näe opiskelijan arkaluontoisia tietoja? On myös hyvä huomioida, että isommissa työpaikoissa voi olla yhtä aikaa useampia opiskelijoita eri koulutuksen järjestäjiltä. Tarvitaanko tällöin, eri koulutuksen järjestäjäkohtaiset tunnukset työpaikalle/työpaikkaohjaajalle? Mikäli näin on, voidaan todeta järjestelmän olevan tarpeettoman raskas myös työpaikoille siitä saatuun hyötyyn verrattuna.

Työelämässä, ainakaan useimmissa työpaikoissa, ei ole myöskään aikaa perehtyä useaan opiskelijaan (tai opiskelijoihin) liittyvään erilliseen järjestelmään ja siellä oleviin tietoihin. Asetusluonnoksen kohdan 3.3. Vaikutukset työelämään (s.22) positiivinen vaikutus voi olla työpaikkojen näkökulmasta siis vähemmän positiivinen kuin kohdassa annetaan ymmärtää: *"Lisäksi käyttöliittymän tarjoama yhdenmukainen näkymä HOKS-tietoon auttaisi hahmottamaan työpaikkaa koskevat tiedot helpommin kuin aiemmin, sillä kaikkien koulutuksen järjestäjien tieto on käyttöliittymässä samassa muodossa"*. Ongelmalista on lisäksi se, että *"HOKS:n hyväksyminen ja muutokset HOKSiin tehtäisiin kuitenkin aina koulutuksen järjestäjän opintohallintojärjestelmässä"*, eli raskaimmillaan työelämän edustaja joutuu asioimaan eHOKS-palvelun lisäksi myös oppilaitosten omissa järjestelmissä.

Pidämme erittäin tarpeellisina myös eHOKS-palvelun lokitietoja, joista opiskelija voi tarvittaessa nähdä kuka hänen tietojansa on käynyt katsomassa. Lisäksi kuinka taataan, että opiskelijalla on oikeus pyytää häntä itseään koskevien henkilötietojen oikaisemista (GDPR)? Kansallisenkin liikkumavaran puitteissa on taattava yksilölle yhdenvertaisuus suhteessa muihin kansalaisiin (esim. vankilassa opiskelevat, erityisen tuen päivittäminen/purkaminen).

Toivoisimme, että valtakunnallinen järjestelmä valmisteltaisiin huolella ja sen toiminta kehitettäisiin riittävälle tasolle (mm. tietojen tarkka määrittely) ennen lain voimaan tuloa. Näin ollen ehdotamme, että laki tulisi voimaan aikaisintaan 1.8.2019.

Hyvinkäällä 20.8.2018

HYRIA KOULUTUS OY

Pekka Vaittinen
toimitusjohtajaTuula Kortelainen
rehtori